

КАДАЛА Віталій

голова Юридичної клініки «Правовий захист», доцент кафедри господарсько - правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ПРАВОВИЙ ТА ЗМІСТОВНИЙ АСПЕКТ

Актуалізація проблем забезпечення та зміцнення національної безпеки країни в суспільстві не втрачає своєї сучасності та особливо загострюється під час воєнних дій в Україні. Особливої уваги заслуговує законодавче поле, котре регламентує процеси створення безпекового середовища як з позиції національної безпеки та оборони так і з позиції її ключового вектора економічного змісту. Беззаперечним є той факт, що досить важко виміряти показник національної безпеки у мінливому та непередбачувальному середовищі розвитку суспільства, котре потерпає від воєнної російської агресії проти України. Саме таке явище вказало на доцільність та необхідність проведення даного дослідження. Питання проблем правового регламентування системи національної безпеки не є новим, проте постійно знаходиться в сфері досліджень різного спрямування.

Чисельні наукові публікації науковців, висвітлення критичних позицій політиків та обрання поставленої проблеми предметом наукових дискусій підкреслює важливість постійного осучаснення напрямків вирішення проблем національної безпеки. Серед авторів монографічних досліджень, котрі присвятили свої праці зазначеному напрямку дослідження варто зазначити таких як В.О. Антонов та Ю.С. Шемшученко [1], З.С. Варналій та Р.Р. Білик [2], О.П.Дзьобаня [3], А.Б. Качинський [4], О.О. Резнікова [5] та інші. Усі наукові дослідження вказують на необхідність постійного перегляду правових положень в сфері національної безпеки, при цьому звертають увагу на той, факт, що у вітчизняній науці й досі не сформульовано загальноприйнятого визначення поняття національної безпеки, не вироблено єдиного підходу до визначення її понятійно-категорійного апарату, що зумовлює необхідність дослідження цього питання.

У зв'язку з зазначеним розглянемо декілька аспектів тлумачення національної безпеки з позиції понятійної категорії. Так, на законодавчому рівні Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [6] національна безпека України визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. Безперечно, ця категорія є конституційною.

Так, питанням національної безпеки присвячено такі норми Конституції України [7], як статті 32, 34, 36, 39 (інтереси національної безпеки), стаття 44

(забезпечення національної безпеки), стаття 92 (основи національної безпеки), стаття 106 (національна безпека, сфери національної безпеки, небезпека), стаття 107, якою передбачається створення й функціонування координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, а саме Ради національної безпеки і оборони України.

Варто звернути увагу на той факт, що законодавець правовому акті «Про національну безпеку України» [6] визначає також поняття «національні інтереси України», під яким розуміються життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності й добробут її громадян [6], однак поняття національних цінностей у цьому нормативно-правовому акті не визначається, хоча згадується в контексті визначення поняття загроз національній безпеці України. У цьому контексті доречно згадати про те, що поняття «національна безпека» має велику кількість вимірів та аспектів, відмінність між якими полягає, зокрема, і у відповідних позиціях, з яких розглядається це питання.

Встановлено, що у концентрованому вигляді концепція безпеки являє собою систему офіційно прийнятих принципових поглядів держави і суспільства на цінності та інтереси, на способи і механізми захисту від потенційних та реальних загроз. З'ясовано, що у більшості наукових праць «національну безпеку» визначають як захищеність (стан захищеності) життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а під інтересами розуміють, як правило, сукупність потреб (без відповідних здібностей) того чи іншого суб'єкта безпеки (особистості, суспільства, держави тощо).

Можна погодитися з позицією науковців В.О.Антонова та Ю.С.Шемшученка [1], які пропонують розуміти «національну безпеку України» як загальнонаціональну, що являє собою стан захищеності життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства й держави, за якого забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання реальним і потенційним загрозам і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам Української держави.

Водночас, науковці розмежовує такі поняття, як «національно безпека» та «система національної безпеки», визначаючи під останньою сукупність окремих порівняно самостійних і необхідним чином взаємопов'язаних і відокремлених елементів, що утворюють певну цілісність, яка забезпечує розвиток і захищеність життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Натомість, О.П. Дзьобаня [3] вважає, що національна безпека представляє собою безпеку всіх і кожної особи, які проживають на території України. Науковець стверджує, що «...усвідомлення й розуміння національної

ідеї, утілення в життя якої спрямовується національними інтересами, а усунення загроз щодо останніх і проявляється в забезпеченні національної безпеки».

У свою чергу, Л.О. Казакова [8] пропонує розуміти понятійну категорію «національна безпека України» не тільки з погляду її військового складника, тобто дій держави щодо захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз, а і як «...діяльність держави щодо забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина в межах національної території та на міжнародному рівні».

З цього приводу, цікавою є думка Б. Мельниченко та Н. Фігель [9], які вважають, що «...важливим для розуміння сутності національної безпеки є визначення суб'єктів і об'єктів національної безпеки. Зазначено, що основним суб'єктом національної безпеки є держава, яка виконує свої функції у сфері національної безпеки через органи законодавчої, виконавчої та судової влади, недержавні організації та громадян». Ми погоджуємося з позицією науковців стосовно того, що «...головними об'єктами національної безпеки є громадяни (їхні права і свободи), суспільство (його духовні та матеріальні цінності), держава (її конституційний устрій, суверенітет і територіальна цілісність).

Зроблено висновок про те, що національна безпека – це багаторівневе й багатокомпонентне явище, що відображає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від реальних та потенційних загроз. Вона тісно пов'язана з усіма аспектами життя людини, суспільства і держави та є складовою їх існування і розвитку.

Таким чином, усе вищевикладене сприяло формулюванню наступних висновків. По-перше, національна безпека держави представляє головний аспект її існування не тільки як суб'єкта міжнародного права, а і як захисника прав і свобод своїх громадян. По-друге, правові регламентації процедур національної безпеки країни потребують постійного осучаснення з погляду постійної трансформації об'єктивної дійсності розвитку громадянського суспільства, особливо в умовах воєнного стану. По-третє, головними об'єктами національної безпеки необхідно визначати: громадян, їх права і свободи; суспільству, його духовні та матеріальні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність кордонів. По-четверте, розуміння змістовності понятійної категорії «національна безпека країни» сприяє вирішенню найбільш важливих проблем, котрі лежать в площині визначення напрямків усунення існуючих загроз і викликів для розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Антонов В. О., Шемшученко Ю.С. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія. К.: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
2. Варналій З.С., Білик Р.Р. Економічна безпека та 135 конкурентоспроможність регіонів України: монографія. Чернівці: Технодрук. 2018. 454 с.
3. Дзьобаня О.П. Національна безпека: світоглядні та теоретикометодологічні засади: монографія .Харків : Право, 2021. 776 с.
4. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія. К.: НІСД, 2013.104 с.
5. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. К. : НІСД, 2022. 532 с.
6. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246919>.
8. Казакова Л.О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат. Регіональні студії, 2021. № 24. С.128-132.
9. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. № 2 (30). С. 68–72